

عنوان و نام پدیدآور: ولایت و حکومت: مساحت اثر ملی
حکومت آیین و شناخت چهره خاکین و کارگران
تعلیمی، گزینش و تعلیم: صهیون، شخصیت نشر، ام
مؤسسه فرهنگی هنری، تهران، چندی، ۱۳۹۱، بهیضه
مهری، ۳۸۰ ص: تعداد: ۷-۲۷-۶۲۷۵-۶۰۰-۶۷۸
رسمالپرستگرسنی فی موضوع، خاندانی، علمی، رهن، جمهوری
تعلیمی ایران، ۱۳۹۸، نظریه، آراء و ولایت، نظریه، دوره، سیاست
و حکومت، شماره، ۱۱۱، مؤسسه فرهنگی هنری، تهران، چندی
و معنی، شماره، ۱۳۹۲، ۱۳۹۱، ۱۳۹۰، ۱۳۸۹، ۱۳۸۸، ۱۳۸۷، ۱۳۸۶، ۱۳۸۵، ۱۳۸۴، ۱۳۸۳
شماره، ۱۳۹۵، ۲۸۲۴۱۹۵

ولایت امامی

سباحشی در مبانی حکومت الهی
و حاکم اسلامی

تنظیم شده از بیانات
حضرت آیت الله العظمی

صبا

مجلس
شورای

و دینیت و حکومت

مباحثی در مبانی حکمران الهی و حاکم اسلامی

تنظیم شده از بیانات حضرت امام خمینه (ره)

.....

گردآوری و تنظیم: صهبا

چاپ اول: تیر ۱۳۹۱ - ۳۰۰۰ نسخه

چاپ دوم: آذر ۱۳۹۱ - ۳۰۰۰ نسخه

چاپ سوم: آذر ۱۳۹۳ - ۳۰۰۰ نسخه

چاپ چهارم: تیر ۱۳۹۴ - ۵۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰,۰۰۰ ریال

چاپ: سلمان فارسی

انتشارات مؤسسه ایمان جهادی

۰۲۵-۳۷۲۲۸۷۴۴ | ۰۹۱۰-۲۱۱۵۷۷۶

www.jahadi.ir | info@jahadi.ir

برای عضویت در مجموعه مخاطبان صهبا، نام این کتاب را به شماره ۳۰۰۷۳۲۵۵ پیامک کنید.

فهرست

۱۱	اشاره
۲۱	مختصر
	فصل اول: بعثت و نبوت
۳۳	بعثت
۴۰	جامعه اسلامی، کارخانه انسان سازی
۵۱	اولین صف جامعه اسلامی
	فصل دوم: ولایت
۵۵	تعریف ولایت
۶۲	نوعهای جامعه اسلامی
	فصل سوم: اولی الامر
۶۹	امام و جانشینان جامعه اسلامی
۷۳	مصدق اولی الامر
۸۴	امیر
۹۲	انسان ۱۰ ساله
	فصل چهارم: طاغوت
۱۰۳	ولایت طاغوت
۱۱۴	چهره حاکم طاغوتی (دوری از مردم و دنیاطلبی)
۱۱۹	چهره حاکم طاغوتی (کبر و غرور)
۱۲۴	چهره حاکم طاغوتی (استغنا از خدا)
۱۲۸	چهره حاکم طاغوتی (استنثار)
۱۳۵	چهره حاکم طاغوتی (انحصارطلبی)

۱۴۳ چهره حاکم طاغوتی (انحصارطلبی در مسئولیت‌های اجتماعی)

۱۴۶ چهره حاکم طاغوتی (انحصارطلبی اموال، بنده دانستن مردم، بازیچه کردن دین)

۱۵۱ هجرت از ولایت طاغوت

فصل پنجم: حکومت الهی

۱۶۳ اساس نظام اسلامی

۱۶۶ فلسفه حکومت در اسلام

۱۶۸ عناصر سه‌گانه حاکمیت اسلامی (۱.حاکم، ۲.قانون)

۱۷۳ نقش مردم در حکومت‌های به اصطلاح دینی

۱۷۵ عناصر سه‌گانه حاکمیت اسلامی (۳.مردم)

۱۸۰ مشارکت سیاسی مردم در اسلام

فصل ششم: حاکم اسلامی

۱۸۷ چهره پیغمبران، حاکمان اسلامی

۱۹۶ حاکم اسلامی، حاکمی بر اساس معیارها

۲۰۰ خصوصیات حاکم اسلامی

۲۰۵ حفظ اصول در حاکمیت امیرالمؤمنین

۲۱۲ لزوم خودسازی حاکم اسلامی

۲۱۷ حاکم اسلامی، حاکم بندگان خدا

۲۲۱ وظایف حاکم اسلامی

۲۲۷ حقوق متقابل مردم و حکومت

۲۳۰ شرایط حاکم، ضمانت حکومت الهی

فصل هفتم: جریان ولایت در دوران غیبت

۲۳۷ حق حاکمیت دین

۲۴۱ نهضت بازگشت به اسلام

۲۴۹ نکاپوی فتنه‌ها

۲۵۱ جدایی دین از سیاست

۲۵۹ انتصاب و انتخاب

۲۶۵ ولایت فقیه

۲۶۹ پیشینه ولایت فقیه

۲۷۵ ولی فقیه، ریشه مشروعیت ارکان نظام اسلامی

۲۷۸	حدود اختیارات ولی ققیه
۲۸۵	انقلاب اسلامی، گامی به سوی حکومت صالحان
۲۸۸	ارزش‌های انقلاب اسلامی
۲۹۷	خمینی کیبر
۳۰۳	تداوم راه
فصل هفتم: مهدویت	
۳۱۱	آینده تاریخ بشری
۳۲۰	آثار اعتقاد به مهدویت
۳۲۵	فصل نهم: پروردگارا
ضمائم	
۳۵۹	اشاره
۳۶۱	ضمیمه اول: شرح بخش‌هایی از فرمان امیرالمؤمنین به جناب مالک‌انشر
۳۹۷	ضمیمه دوم: فرمان امیرالمؤمنین به جناب مالک‌انشر
ضمیمه پنجم	
۴۱۹	فهرست پاورقی‌ها
۴۲۵	فهرست آیات
۴۴۷	فهرست روایات
۴۶۵	پایه نمودن

WWW.Ketab.ir

www.Ketab.ir

انتشار ۵

اشاره

چهارده قرن از بعثت آخرین نبی می‌گذشت. چهارده قرن پیش، کاروان مقدس اسلام با رسالتی بزرگ به راه افتاده است. این کاروان، در طول مسافت خود، از کوه‌ها و دریاها و دشت‌ها و گردنه‌های بسیاری عبور کرده است. چه بسیار راهزنان که به این کاروان حمله برده و خسارتی به آن وارد کرده‌اند. چه بسیار کسانی که در طول راه، خسته شده‌اند و از ادامهٔ راه بازمانده‌اند یا راهشان را عوض کرده‌اند و خود کاروان دیگری شده‌اند با ادعای دروغین اسلام. چه بسیار دوره‌هایی که حرکت کاروان، کند و تند شده است. چه بسیار کسانی که در این کاروان به دنیا آمده‌اند و چه بسیار کسانی که در این کاروان عمرشان به پایان رسیده است و چه بسیار دفعاتی که همهٔ افراد کاروان، به‌صورت کامل تغییر کرده‌اند. ولی هیچ‌گاه این کاروان از حرکت باز نایستاده و از مسیر خود منحرف نشده است. حتی به دفعات مکرر تلاش شده است که همراهانی دروغین، به کاروان نفوذ کنند و حرکت او را متوقف کنند یا از مسیر منحرف سازند، اما...

این کاروان روزهای بسیاری را بدون آب و غذا سپری کرده است. به دفعات، لازم بوده که در دل سیاهی شب حرکت کند و روزها در گوشه‌های بخزد تا از دیده‌ها پنهان باشد. افراد بسیاری در طول راه، از کاروان

جدا شدند و افراد بسیاری هم بودند که در کاروان‌های دیگر و در جهتی دیگر حرکت می‌کردند، اما به کاروان اسلام ملحق شدند، چنان‌که گویی از ابتدا، همراه همین کاروان بوده‌اند. ما امروز بعد از چهارده قرن، میراث‌بر حرکتی هستیم که هیچ‌گاه از کمی تعداد و نفرت نهراسید. آرام آرام بزرگ شد و آرام آرام حرکت کرد تا رسید به امروز که بعد از چهارده قرن، ما خودمان را در این کاروان می‌بینیم. خدا را سپاس می‌گوییم که در این کاروان، چشم به جهان گشودیم، و آرزو داریم که در همین کاروان، چشم از جهان ببندیم.

بر خود وظیفه می‌دانیم که به شکرانه این نعمت، با گذشته حرکت کاروان آشنا شویم. هدف، جهت و نحوه حرکت کاروان، راهنان میانه راه و وظیفه خود را در کاروان بشناسیم. به آنچه شناختیم، عمل کنیم و به دیگران نیز بیاوریم؛ به دیگرانی که بعد از ما می‌آیند و بعد از ما، همراه این کاروان هستند، چرا که حرف‌های ما سازنده فکر آیندگان نسبت به ما و تبیین‌کننده جهت و وضع ماست. حرکت کاروان با ما شروع نشده و با ما ختم نخواهد شد. امروز این ما هستیم که میراث‌بر گذشتگان و میراث‌دهنده به آیندگان هستیم، و تقدیر این گونه رقم خورده که در نقطه‌ای حساس از این حرکت قرار داشته باشیم. بررسی گذشته، نشان از تأیید حساسیت این زمان دارد. آیندگان نیز بر این ادعا صحه خواهند گذاشت.

لازم است که وضعیت کنونی خودمان را نسبت به سالی که هستیم و با بهره‌گیری از تجربیات گذشته، نسبت به آینده، تصمیمات صحیحی اتخاذ کنیم. امروز بعد از چهارده قرن، شاهد فراگیر شدن پیوستن دل‌های مشتاق به کاروان اسلام در جهان هستیم و همین‌طور شاهد دشمنی فراگیر با این کاروان. تقدیر این گونه رقم خورده که در نقطه‌ای حساس از این حرکت قرار داشته باشیم، پس باید مراقب باشیم و به گونه‌ای عمل کنیم که آیندگان، ما را به‌خاطر عملکرد امروزمان سرزنش نکنند. به گونه‌ای عمل کنیم که خداوند از ما، آن گونه انتظار دارد.

ما امروز شاهد بیداری اسلامی و انقلاب‌های مختلفی در جهان هستیم و کسی از مباحثی که پرداختن به آن بسیار مهم است، مسئله ولایت و حکومت است. مسئله‌ای که از آغاز حرکت کاروان اسلام مطرح بوده و می‌بایست تبیین شود. اینکه ولایت و حکومت چه نقشی در میان سایر اجزای اسلام دارد؟ چه جایگاه و ارتباطی با دیگر ارکان اسلام دارد؟ درجه اهمیت مسئله حکومت در اسلام چیست؟ آیا می‌توان نسبت به آن منفعل یا بی‌اعتنا بود؟ در طول تاریخ اسلام، نسبت به این مسئله چگونه برخورد شده است؟ بشر در این بحث تا چه حدی از خود اختیار دارد؟ جایگاه و نقش پیامبر اسلام و همچنین سیره و عمل ایشان در مورد مسئله ولایت و حکومت چه بوده است؟ آیا مسئله ولایت و حکومت تنها

در صدر اسلام مطرح بوده و بعد از آن قابل تداوم نبوده است؟ ائمه معصومین چه جایگاه و نقشی در این زمینه داشته‌اند و سیره ایشان چگونه بوده است؟ مسئله ولایت و حکومت یک امر الهی است یا بشری؟ این مسئله، یک مسئله فطری است یا تشریحی؟ آیا خداوند متعال در این زمینه قوانینی وضع کرده است؟ و ده‌ها سؤال دیگر که همه اینها در طول تاریخ اسلام مطرح بوده است و علمای مختلفی نسبت به این مباحث، نظراتی داشته‌اند.

امروز بعد از چهارده قرن می‌خواهیم به این مباحث، به صورت یکجا و در کنار هم بپردازیم. اجتماع همه این مباحث، نعمتی بزرگ است که شامل حال ما شده است. اما این مباحث توسط چه کسی یا چه کسانی مطرح شده است؟ در همه کتاب‌های صهبا، پاسخ این سؤال، تنها یک نفر است. کسی که وقتی می‌خواهی او را معرفی کنی، می‌ترسی که نتوانی خوب و کامل توصیف کنی، می‌ترسی که نتوانی همه ابعاد وجودی او را بیان کنی، که نتوانی همه شعاع‌های انوار او را درک کنی، که کم بگذاری. حتی می‌ترسی که به هرگاه معرفی درست‌دارانش، نتوانی دامنه حقیقی و وسیع دوست‌دارانش را ببینی و محدود نشان دهی. و از برای همه ما، می‌کنی که زیاده نگویی، آن قدر که فاصله او با امام معصوم، قابل تشخیص نباشد.

چقدر این ترس‌ها مانع از نوشتن در این باره می‌شود؟ این وصف می‌خواهی نام او را ببری؛ اما دلت نمی‌گذارد که به همین راحتی، نام او را جاری کنی. باید به اندازه چهارده قرن، برای او مقدمه تصور کنی تا بعد بخواهی خودش را به ذهن بیاوری و بعد به خود اجازه دهی نام او را جاری کنی. و بعد درود بفرستی بر پیامبر و اهل بیت پیامبر، به شکرانه جاری شدن نام او و بعد این بکنی برای تعجیل در فرج مولای او. اللهم صل علی محمد و آل محمد و عجل فرجهم

دامنه اسناد تشکیل‌دهنده کتاب

حال که موضوع کتاب و مؤلف محترم آن مشخص شد، لازم است توضیحاتی در مورد محتوای کتاب داده شود. این کتاب شامل مجموعه بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در ارتباط با موضوع ولایت و حکومت است که از سال ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۰ توسط ایشان ایراد شده است.

این پراکندگی زمانی، خود به سه بخش اساسی قابل تقسیم است. بخش اول شامل بخشی از سخنرانی‌های پیوسته‌ای است که در ماه مبارک رمضان سال ۱۳۵۳ ایراد شده و «طرح کلی اندیشه

اسلامی در قرآن» نام دارد؛ این نامی است که توسط خود ایشان، در همان ایام انتخاب شده است. در این سخنرانی‌های سلسله‌وار، مباحث بسیار مهمی دربارهٔ ولایت و حکومت مطرح شده است که در کتاب خواهید خوانند. البته مباحث طرح کلی اندیشهٔ اسلامی در قرآن، مطالبی سرشار از معارف ناب است که شامل موضوعات ایمان، توحید، نبوت و ولایت است که جا دارد به‌صورت یکجا و در کنار هم دیده و خوانده شوند. شاید مخاطب محترم، کتاب کوچکی را تحت همین عنوان دیده باشد، اما باید عرض کرد که این کتاب کوچک، تنها شامل خلاصه‌ای بسیار کوتاه از جلسات است. توفیق دست داد تا بتوانیم متن کامل این جلسات را - پس از پیاده‌سازی صوت جلسات - به‌صورت یکجا و در کنار هم در این عنوان «طرح کلی اندیشهٔ اسلامی در قرآن»، در کتابی به چاپ برسانیم. با توجه به همین نکته سعی شده است متونی از هر جلسه در این کتاب ذکر شود که به‌طور مستقیم به موضوع کتاب مرتبط است. در نتیجه برخی مطالب آن جلسات در این کتاب حذف شده است تا ان‌شاءالله در کتاب اصلی کامل‌تر شده شود.

مباحثی که از این جلسات برای موضوع ولایت و حکومت انتخاب شده است، نسبت به سایر محتوای کتاب، جایگاهی مبنایی دارد و همین مسئله نیز محور توجه است که مباحث مبنایی در چه دورانی بیان شده است. باید توجه کرد که طرح این مباحث در سلسله‌وارها، شرایط محدودیت‌ها و خفقان شدید رژیم طاغوتی، چه اهمیتی دارد و خوب است بدانیم که چند ماه پس از بیان این مطالب، با توجه به مطرح شدن بحث حکومت اسلامی و حاکم اسلامی ایشان توسط ساواک دستگیر می‌شوند.

بخش دوم شامل مجموعهٔ نماز جمعه‌هاست و بیانات ایشان در خطبه‌ها، که در دوران ریاست جمهوری، در سال‌های ۱۳۶۲ و ۱۳۶۳ و ۱۳۶۶ ایراد شده است. خطبه‌های نماز جمعهٔ حضرت آیت‌الله خامنه‌ای صرفاً بیان اطلاعات مفید نیست، بلکه محفلی است برای تعلیم معارف شیعی اسلامی به عموم مردم. لذا خطبه‌های ایشان، بعضی از ویژگی‌های کلاس‌های درس را با خود به همراه دارد؛ از جمله سلسله‌وار بودن مباحث، دقیق و جزئی به مسائل پرداختن و همچنین دریافت بازخورد از مخاطبان. مباحث متعددی به‌صورت سلسله‌وار و پیوسته در این خطبه‌ها بیان شده است؛ فرهنگ و رسانهٔ علمی، اسراف و الگوی مصرف، آزادی‌های جنسی و فساد و تهاجم فرهنگی، آزادی سیاسی و اقتصادی، تاریخ و سیرهٔ اهل‌بیت پیامبر، تقوا و عناوین مختلف دیگر.

مباحثی که از خطبه‌های نماز جمعه برای این کتاب انتخاب شده و به‌طور مفصل به آن پرداخته شده، مسئلهٔ ولایت و حکومت است. در این کتاب از بیست‌وپنج خطبهٔ نماز جمعه، در ذیل این بحث استفاده

شده است که بیش از شصت درصد از کتاب را شامل می‌شود.

بخش سوم شامل بعضی سخنرانی‌های پراکنده در دوران ریاست جمهوری و رهبری ایشان است که به خوبی فضاهای خالی بحث را تکمیل کرده‌اند. در دوران رهبری، فرصت‌هایی همچون عید غدیر خم و همچنین دیدار با اعضای مجلس خبرگان، این فرصت را برای ایشان مهیا می‌کرده است که به این مباحث بپردازند.

بحوث اعظم و سیر فصول کتاب

اجتماع همه این مطالب در این بازه تاریخی سی‌وهفت ساله، این کتاب را بوجود آورده است. اما نکته‌ای که اینجا مطرح می‌شود این است که این مطالب بر طبق چه سیری در کنار هم چیده شده‌اند؟ در صورتی می‌توان به سیر یک‌چنین بحث‌ها اطمینان کامل و تام داشت که توسط خود معظّم‌له تنظیم شده باشد. در حالی که کتاب حاضر، حاصل کار مجتهدی از پرسن مشتاق ایشان است که با مطالعه وسیع بیانات، نهایت تلاش خود را برای رسیدن به یک سیر صحیح انجام داده‌اند. لکن باب مباحثه با مخاطبان محترم، مثل همیشه باز است و مرکز صهبا از شنیدن نظرات محترم جهت رشد و تکامل کار، استقبال می‌کند.

از آنجاکه مؤلف حکیم این مباحث، با نگرشی متفاوت به این موضوع پرداخته‌اند، نگاه محدود به فهرست، سیر فصل‌ها و تیرها، نمی‌تواند تصویر درستی از شکل و سیر کتاب ارائه کند و برای رسیدن به یک نگاه و قضاوت درست، مطالعه کامل کتاب لازم است. شاید بسیاری از مخاطبان، پیش‌ازین، کتاب‌های مختلفی را در همین زمینه، از بیان دیگران مطالعه کرده باشند و پیش‌زمینه ذهنی داشته باشند. از آنجاکه زاویه نگاه ایشان با سایر علما متفاوت است، لذا خواهشمندیم که در همین ابتدا، ذهن خود را خالی کرده و بدون پیش‌زمینه وارد مباحث این کتاب شوید و سعی نکنید محتوا و سیر فصول را با آنچه قبلاً در ذهن داشته‌اید، تطبیق دهید.

مقام معظم رهبری از افق دید دیگری به این مسئله پرداخته‌اند. بسیاری از مباحث دینی بسیار به مسائل فردی پرداخته و بعد از تکمیل آن، به مسائل اجتماعی ورود پیدا می‌کنند؛ در حالی که حضرت افا از همان ابتدا که می‌خواهند به بعثت و نبوت بپردازند، با نگاه اجتماعی وارد می‌شوند و در سایر مباحث دینی نیز با نگاهی جامع به دین که فرد و اجتماع را در نظر دارد، به موضوع می‌پردازند.

در آخرین قطعه فصل سوم، که با عنوان «انسان ۲۵۰ساله» درج شده، به ابعاد مقام «امامت» که جایگاه

ائمه معصومین بوده، پرداخته شده است. انتخاب این عنوان، به دلیل نوع نگاه ویژه معظم‌له به زندگی ائمه بوده است. انسان ۲۵۰ساله، تعبیری است حکیمانه و هنرمندانه از مقام معظم رهبری که بیانگر خط واحد زندگی ائمه معصومین، از رحلت پیامبر تا غیبت صغری است. کتابی با همین عنوان که به بیانات مقام معظم رهبری درباره زندگی سیاسی- مبارزاتی ائمه معصومین می‌پردازد، توسط این مؤسسه چاپ شده است؛ قطعه درج شده در کتاب «ولایت و حکومت» در آن کتاب موجود نیست و مکمل محتوایی آن است. مطالعه این قطعه به خوانندگان محترم کتاب انسان ۲۵۰ساله توصیه می‌شود، همان‌طور که مطالعه کتاب انسان ۲۵۰ساله نیز برای خوانندگان محترم کتاب ولایت و حکومت، به‌منظور نزدیک‌تر شدن به منظومه فکری معظم‌له در این حوزه مفید است.

نحوه دستیابی به اسناد کتاب

در مورد مجموعه اسناد استفا شده در این کتاب سخن گفتیم، اما خوب است که مخاطب عزیز این کتاب بداند که این اسناد چگونه جمع‌آوری شده‌اند. ابتدا به اسناد مربوط به سال ۱۳۵۳ اشاره کنیم. داستان از آنجا شروع شد که در یکی از مجلات، مطالبی منتشر شد که نشان می‌داد در آن زمان، چنین جلساتی وجود داشته است. رهسپار شهر سهد تسلیس به سراغ مساجد و پیرمردهای آن رفتیم. آن قدر گشتیم تا کسی را پیدا کردیم که در جلسات حاضر بوده و صوت جلسات را نیز به صورت نوار کاست در اختیار داشت...

برای جمع‌آوری اسناد دوران ریاست جمهوری، به سراغ کتاب‌خانه‌ها، فیلم‌ها و آرشیو روزنامه‌ها و مجلات را زیر و رو کردیم. متن نمازجمعه‌ها در روزنامه‌ها منتشر شده بود، اما به علت اتمال ویراستاری شدن متون به هنگام چاپ در روزنامه، این مطالب، یقین‌آور نبود. لذا به دنبال صورت‌های اصلی نمازجمعه گشتیم و متن روزنامه‌ها را با صوت و فیلم تطبیق دادیم و اشکالات آن را رفع کردیم. در موارد معدودی که به صوت و فیلم آن دسترسی نداشتیم، به متن روزنامه یا مجله اعتماد کرده و همین عبارات آنها را آوردیم. البته در صورتی که صوت یا فیلم همین مباحث نیز به دست آید، در ویرایش کتاب، این گونه مطالب را اصلاح خواهیم کرد. از این دسته موارد، می‌توان به بیانات در کنفرانس اندیشه اسلامی در سال ۱۳۶۴ و بیانات در مصاحبه با مجله کیهان هوایی در سال ۱۳۶۵ اشاره کرد.

توجه به این نکته بسیار مهم است که ایراد بیانات از جانب معظم‌له، بحمدالله امری جاری است و

جمع‌آوری اطلاعات در مرکز صهبا، یک حرکت ادامه‌دار است. سوابق تولیدات مرکز صهبا نشان داده است که پس از انتشار یک کتاب، دست‌یابی به اسناد جدیدی در همان موضوع، منجر به تولید ویرایش دوم کتاب می‌شود. کتاب بصیرت و استقامت، یک سال و نیم بعد از انتشار خود، به ویرایش دوم رسید. کتاب انسان ۲۵۰ ساله، طی مدت چهار ماه به ویرایش دوم رسید. کتاب دغدغه‌های فرهنگی که در حال حاضر یک سال از انتشار آن می‌گذرد، در حال آماده‌سازی برای ویرایش دوم است. این کتاب هم از آن مسئله مستثنی نخواهد بود.

سبک تنظیم متن کتاب

در مورد سبک تنظیم، این نکته وجود دارد که در این کتاب، متن‌ها به صورت قطعه و فیش مشاهده می‌شود. قطعه‌های کتاب به صورت متن عادی در کتاب قرار دارد و فیش‌ها به شکلی همچون پاورقی در کتاب درج شده است و از نظر ظاهری با اختلاف اندازه قلم، متمایز شده‌اند. اما چه چیزی باعث شده است که برخی از مطالب به صورت قطعه نمایش داده شوند و برخی از مطالب به صورت فیش؟ در این کتاب سعی شده است سبکی نو ارائه شود و یک تقسیم‌بندی بر اساس حجم محتوا صورت گیرد. محتواهایی که از حجم تعیین شده بیشتر به صورت قطعه آمده‌اند و محتواهایی که از حجم تعیین شده کمتر باشند به صورت فیش. باید توجه کرد که این تقسیم‌بندی به هیچ عنوان بر اساس اهمیت نیست و همه مطالبی که به صورت فیش آمده‌اند، به اندازه متن قطعه‌ها، دارای اهمیت هستند. همان طور که کلیه قطعه‌ها از تیر برخوردار هستند، کلیه فیش‌ها نیز دارای تیر هستند.

فیش‌های موجود در این کتاب، ممکن است یکی از این سه حالت را دارا باشند: یا مؤید متن قطعه‌ها هستند، یا مکمل متن قطعه‌ها، یا اینکه نکته‌ای در حاشیه بحث قطعه‌ها وجود داشته که به صورت فیش استخراج شده است. خوب است که در هنگام مطالعه متن قطعه، پس از مشاهده نشان فیش، به پایین صفحه مراجعه و متن فیش مطالعه شود.

در ابتدای هر قطعه، آیاتی به صورت مجزا درج شده است. در متون مربوط به طرح کلی اندیشه اسلامی، این آیات، آیاتی هستند که در میان قطعه شرح و توضیح داده شده‌اند. در متون مربوط به نماز جمعه، آیاتی هستند که معظمله در ابتدای خطبه قرائت کرده‌اند. در مواردی آیات در درون قلاب قرار دارند، یعنی این آیات توسط معظمله، در ابتدای سخنرانی بیان نشده است و با توجه به بیان آن در میان متن،

این آیات همراه با نشان قلاب در ابتدای قطعه درج شده است.

در متن کتاب، شاهد عبارات متعدد عربی هستیم. چنانچه این عبارات، حدیث یا آیه قرآن باشند، داخل « » قرار گرفته و در بقیه موارد که شامل مثل‌ها یا اقوال مشهور و غیره هستند، بدون « » در متن درج شده‌اند. در جاهای مختلفی از متن، شاهد پاورقی‌هایی هستیم که با نشان * مشخص شده‌اند. این پاورقی‌ها ممکن است یکی از این شش قسم باشند: معنی لغات، سند آیات قرآن، ترجمه آیه و روایتی که در متن ترجمه نشده است، سند سوره‌های تاریخی، اعلام مورد نیاز و نیز، ارجاع احادیث به فهرست روایات. در قسمت ضمائم کتاب، دو ضمیمه وجود دارد. ضمیمه اول «شرح بخش‌هایی از فرمان امیرالمؤمنین به جناب مالک اشتر» است که در آن، بیانات مقام معظم رهبری درباره نامه پنجاه و سوم نهج البلاغه، به ترتیب محتوایی، گردآوری شده است. ضمیمه دوم نیز کل متن عربی و ترجمه فارسی «فرمان امیرالمؤمنین به جناب مالک اشتر» است. توضیحات تکمیلی درباره سبک تنظیم ضمائم و فضای بیانات معظم‌له، در اشاره ابتدای ضمیمه اول آمده است.

فهرست‌های انتهای کتاب

در انتهای کتاب، فهرست‌های متعددی درج شده است که می‌تواند پس از مطالعه کتاب، مورد استفاده مخاطب قرار بگیرد. فهرست پاورقی‌ها نیز شامل تیتراژ فیش‌ها به همراه شماره صفحات آنهاست که دسترسی مجدد به فیش‌ها را مقدور می‌سازد.

فهرست آیات و روایات که به صورت مجزا قرار دارند، شامل احادیث و روایاتی است که در متن کتاب ذکر شده‌اند. آیات، به ترتیب سوره و شماره آیه مرتب شده‌اند و ترتیب قرار گرفتن احادیث، ابتدا برطبق ترتیب معصومین و در مرحله دوم، به ترتیب شماره صفحه است. در این فهرست ممکن است مشاهده شود که یک آیه یا روایت، به دو رنگ سیاه و خاکستری درج شده است؛ این بیان‌کننده این موضوع است که بخش سیاه‌رنگ توسط مؤلف محترم بیان شده و بخش خاکستری بیان نشده است. این شکل نمایش، باعث می‌شود که بستر و زمینه‌ای فراهم شود برای آشنایی و انس بیشتر مخاطب با مبانی قرآنی و روایی مباحث مطرح شده توسط مقام معظم رهبری.

برای ترجمه آیات، اغلب از ترجمه استاد فولادوند بهره گرفته شده است. در ذکر سند روایات، به جای ذکر جلد و شماره صفحه که ممکن است در چاپ‌های متعدد کتاب‌های روایی تغییر یافته باشد، از

باب‌های موجود در کتاب و همچنین فصول و شماره حدیث استفاده شده است. متون عربی که روایت از معصوم نبوده و یک واقعه تاریخی را شرح می‌داده، در این فهرست قرار ندارد و سند آن، در متن اصلی کتاب، به صورت پاورقی درج شده است.

آخرین بخش فهرست‌های انتهایی کتاب، نمای نموداری است که با هدف نمایش سیر پیوسته مطالب هر فصل، به صورت خلاصه و نشان دادن محورهای اصلی مباحث تهیه شده است؛ رسم نمودار به نحوی است که اولاً ارتباط هر بخش با مباحث بالادستی و زیرمجموعه‌هایش، ثانیاً جایگاه آن بحث در سیر کلی کتاب مشخص شود تا خواننده محترم در یک نگاه، به آن پی ببرد. این نمودارها به درک ارتباط و پیوستگی مطالب کتاب با یکدیگر کمک می‌کنند؛ لذا از آوردن محورهای جزئی‌تر، در مطالب هر فصل، پرهیز شده است. تنها نمای اصلی که پیکره و شالوده بحث را تشکیل می‌دادند، ترسیم شده است. مطالب این نمودار مباحث قطعی و قش‌های کتاب را شامل می‌شود.

این بار گران، شاید سنگین‌ترین خدمت است که ما بود، اما هر چه بود به میان آمد تا حق این کلمات ارزشمندتر از دُر و گوهر، ضایع نشود. و آن طریقه که شایسته است، به کام تشنگان برسد. امید است این بضاعت مزجاة مورد رضایت صاحب ولایت کلیة الهیه، حضرت صاحب برحقش قرار بگیرد.

والحمد لله رب العالمین

رجب المرجب ۱۴۳۳

خرداد ماه ۱۳۹۱